

УДК 378.09(477.52/.6)"19":316.624-057.87

Т. В. ШУЛИК

м. Слов'янськ

Schulik_Tanja@mail.ru

ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ СХІДНОЇ УКРАЇНИ ЯК ОСЕРЕДКИ ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.

У статті проаналізовано діяльність у вищих навчальних закладах Східної України з профілактики адиктивної поведінки студентської молоді в другій половині ХХ ст. Виокремлено основні напрями роботи в подоланні негативних явищ у студентському середовищі (робота в академічних групах, гуртожитках, діяльність комсомольських організацій, правове, трудове, естетичне та інші види виховання, організація дозвілля студентів, різноманітні покарання та заохочення). Висвітлено основні форми та методи роботи з кожного напрямку. Обґрунтовано їхню ефективність та доцільність використання через творче застосування й адаптування до сучасних умов.

Ключові слова: вищі навчальні заклади Східної України, адиктивна поведінка, профілактика, студентська молодь.

Усе гостріше в суспільстві постає проблема адиктивної поведінки студентської молоді. До причин такої ситуації можна уналежнити: епізодичний характер профілактичної роботи, напружену соціально-політичну ситуацію в країні, розширення кола об'єктів адикцій, особливості студентського віку тощо. Тому вдосконалення наявних форм і методів попередження цього негативного явища є вкрай необхідним на сучасному етапі розвитку. Працю присвячено вивченню досвіду боротьби з небажаними явищами в студентському середовищі у вищих навчальних закладах Східної України в другій половині ХХ ст. для його подальшого вдосконалення та адаптування до сучасних умов.

Аналіз літературних джерел із проблеми адиктивної поведінки свідчить про те, що до цієї проблеми у своїх дослідженнях звертаються науковці різних галузей. Це пов'язано, насамперед, із існуванням різних поглядів на трактування сутності цього поняття, а також із різного роду наслідками, які потребують втручання не лише педагогів і психологів, а й медичних працівників. Дослідженню адиктивної поведінки присвячено праці педагогів – О. Безпалько, Г. Золотової, О. Пилипенка, Н. Сергєєвої та ін. У психології названу проблему розглядали О. Змановська, Н. Максимова, В. Міллер, О. Сізанов та ін. Серед науковців медичної галузі відзначимо Ц. Короленка, А. Лічка, Г. Старшенбаума та ін. Різні аспекти цієї поведінки у вищих навчальних

зкладах досліджували І. Зверєва, Г. Золотова, С. Болтівець, В. Оржеховська, О. Осуховська, О. Удалова, О. Югова та ін.

Метою пропонованої розвідки є аналіз діяльності вищих навчальних закладах Східної України з профілактики адиктивної поведінки студентської молоді в другій половині ХХ ст., виокремлення та характеристика основних напрямів роботи в подоланні цього явища в студентському середовищі.

Проаналізувавши діяльність вищих навчальних закладів Східної України другої половини ХХ ст., нами визначено основні напрями роботи з профілактики адиктивної поведінки в студентському середовищі:

- робота в академічних групах;
- робота в гуртожитках;
- діяльність комсомольських організацій;
- правове, трудове, естетичне та інші види виховання;
- організація дозвілля студентів (культурно-масова, спортивно-оздоровча, науково-дослідна робота);
- різноманітні покарання та заохочення.

Безперечно, виокремлення саме цих напрямів є умовним, бо зміст діяльності кожного з них перетинається з іншими напрямками. Та, на нашу думку, кожен із них містить властиві саме йому форми й заслуговує на окрему увагу.

Розглянемо найбільш поширені форми та методи роботи кожного із цих напрямків, спираючись на такі документи: річні звіти

про роботу вищих навчальних закладів, протоколи вчених рад, протоколи та довідки обласних комітетів комсомолу тощо.

I Робота в академічних групах

У всіх без винятку розглянутих нами вищих навчальних закладах виховній роботі в академічних групах приділялося багато уваги. Так, у Луганському державному педагогічному інституті імені Т. Г. Шевченка для допомоги групам у політико-виховній і культурно-масовій роботі всі академічні групи закріплено за кафедрами інституту. Кафедри, так само, чи давали доручення викладачам, чи виділяли для кожної групи викладача-агітатора (чи куратора) [11, 247]. У Слов'янському державному педагогічному інституті рішенням ректорату й партійного бюро за кожною групою закріплювався досвідчений викладач (куратор). Систематично проводився огляд-конкурс на кращу студентську академічну групу, після чого досвід роботи кращих кураторів узагальнювався та поширювався [4, 77].

Щодо діяльності в групах у таких навчальних закладах, як технікуми й середні спеціальні навчальні заклади, функції куратора виконував класний керівник, основними формами виховної роботи якого були: індивідуальні бесіди з учнями, повідомлення батькам про неуспішність і поведінку їхніх дітей у письмовій формі, запрошення батьків до навчального закладу, організація батьківських зборів разом із учнями, проведення класних комсомольських і профспілкових зборів, колективні відвідування кіно, театру, запрошення на збори членів та ударників бригад комуністичної праці тощо [12, 58].

II Робота в гуртожитках

Серед найбільш поширених виховних заходів у гуртожитках [3, 58; 5, 64–65; 11, 250] ми визначили такі:

- виступи з лекціями викладачів, деканів факультетів та керівних працівників ректорату;
- вечори відпочинку, тематичні вечори, диспути;
- участь у клубі «Світ очима очевидців» (спілкування з людьми, які побували за кордоном);
- робота Ради червоного кутка (координація роботи кафедр у гуртожитку, контроль виконання плану роботи, органі-

зація студентів для проведення масових заходів, проведення вечорів відпочинку, організація спільно зі студентською радою соціалістичного змагання між мешканцями поверхів, кімнат та ін.);

- діяльність студентських рад (організація побуту та дозвілля студентів);
- випуск стіннівок, фотогазет, аркушів-блискавок;
- створення на поверхах гуртожитку клубів за інтересами (клуб «Здоров'я», кімната для занять ритмічною гімнастикою, абонентні групи «Аеробіка», туристичний клуб, які мали змогу проводити студенти навчальних закладів) [6, 79].

Зазвичай, усі структурні підрозділи ВНЗ мали плани роботи в студентських гуртожитках і графіки чергувань викладачів, які повинні були відображати свої зауваження в журналі обліку.

III Діяльність комсомольських організацій

З огляду на те, що комсомольські організації активно працювали з кожного напрямку, ми вважаємо доцільним у цьому пункті виокремити ті заходи, реалізація яких переважно залежала саме від діяльності цієї організації:

- оперативне реагування «Комсомольського прожектора» на будь-які випадки порушення громадського порядку;
- запрошення фотокореспондентів під час розгляду персональних справ: від зборів академічної групи до засідання комітету комсомолу;
- створення педагогічного загону для роботи з важковиховуваними підлітками;
- проведення комсомольських зборів у групах на тему «Про стан і заходи з подальшого посилення ідейно-морального виховання студентської молоді та покращення профілактики антисуспільних проявів»;
- проведення роботи в академічних групах із виявлення схильних до правопорушень студентів та їхнє постійне контролювання;
- активізація діяльності оперативних комсомольських загонів дружинників;
- проведення семінарів заступників секретарів комсомольських бюро факультетів із ідейно-виховної роботи, голів студентських рад гуртожитків із питань організації дозвілля студентської молоді, яка мешкає в гуртожитках;

- посилення відповідальності комсомольських бюро за розгляд персональних справ студентів-правопорушників через своєчасний аналіз персональних справ і створення обстановки нетерпимості до антигромадських виявів студентами;
- підвищення відповідальності кожного комсомольця за стан справ у колективі [2, 93–94; 7, 1–4; 8, 38–43].

IV Правове, трудове,

естетичне та інші види виховання

Аналізуючи документи вищих навчальних закладів східних регіонів України [1, 74; 2, 101; 4, 81–84; 6, 128; 9, 19–24; 10, 21–24], нами виокремлено основні форми та методи роботи з різних видів виховання.

1. Правове виховання полягало в:

- роботі класних керівників, кураторів (перегляд кінофільмів на юридичну тематику, аналіз статей та проведення вечорів запитань і відповідей за участю юристів і працівників міліції, лекції, бесіди з правового виховання, виявлення неблагополучних сімей, систематичне відвідування студентів у гуртожитках і приватних квартирах);
- створенні «Кутків радянського права», у яких містилися виписки із чинних кодексів, нові законодавчі акти тощо;
- проведенні батьківських зборів та конференцій на правові теми: «Роль родини у вихованні дітей», «Відповідальність батьків за виховання в родині» тощо.
- участі студентів у діяльності добровільних народних дружин;
- вивченні курсів «Суспільствознавство», «Політична економія» тощо для ознайомлення студентів із соціалістичною законністю.

2. Трудове виховання передбачало участь студентів у ремонті та будівництві навчальних корпусів і гуртожитків, будівництві спортивних майданчиків, упорядкуванні студентських парків, роботі в сільськогосподарських загонах, колгоспах, радгоспах, студентських будівельних загонах, підтриманні чистоти в навчальних приміщеннях, шефську роботу студентів у школах та позашкільних установах тощо.

3. Серед форм естетичного виховання найпоширенішими були: знайомство з поезією, українською та російською класичною літературою, музикою, живописом, мистецт-

вом тощо; організація культпоходів студентів і працівників навчальних закладів до театрів, філармоній, цирків, кіно, музеїв, на концерти, виставки, читацькі конференції тощо; запрошення й виступи відомих артистів і літераторів; уведення навчального курсу з історії світової та вітчизняної культури, народознавства; відповідне оформлення навчальних приміщень, гуртожитків та ін.

4. До найбільш поширених форм військово-патріотичного виховання відносимо: зустрічі з героями Великої Вітчизняної війни (ВВВ); листування з учасниками боїв за визволення Донбасу; походи місцями бойової та трудової слави; установа меморіальних дошок із прізвищами викладачів, які загинули у ВВВ; оформлення стендів різноманітної тематики, зокрема зі світлинами учасників війни («Військові знання», «Медична сестра», «Перемога радянського народу у ВВВ» тощо); проведення урочистих вечорів, присвячених знаменним датам у житті нашої країни; участь студентів у роботі інститутського клубу інтернаціональної дружби, кімнати Бойової й Трудової слави тощо.

V Організація дозвілля студентів

(культурно-масова, спортивно-оздоровча, науково-дослідна робота)

До найбільш поширених форм роботи, які часто використовувалися у виховній роботі зі студентами, ми зарахували такі:

- розвиток художньої самодіяльності та творчості студентів;
- урочисте святкування Дня освіти та посвячення першокурсників у студенти, проведення останнього дзвоника, зльотів відмінників навчання, організація та проведення «Вогників», змагань «Клубу веселих і кмітливих», літературних вечорів, дискотек тощо;
- обмін концертами з іншими навчальними закладами та підприємствами міст;
- діяльність студентських наукових товариств, наукових гуртків;
- участь у Всесоюзному огляді-конкурсі вишив на кращу організацію науково-дослідної роботи студентів, студентських конференціях, Всесоюзному та Республіканському конкурсах студентських наукових робіт із проблем суспільних наук, історії ВЛКСМ та міжнародного руху;

- заняття на факультеті громадських професій;
- випуски стіннівок (як у навчальних закладах, так і окремо в групах), студентських літературних альманахів;
- участь у роботі спортивно-оздоровчих таборів, спортивних секцій, змаганнях різного рівня з волейболу, тенісу, баскетболу, ручного м'яча, плавання, ходіння на лижах тощо;
- організація туристичних походів [1, 76; 2, 99–100; 4, 71–73; 7, 32–35].

VI Різноманітні покарання та заохочення

Вивчивши діяльність вищих навчальних закладів другої половини ХХ ст., підсумовано, що випадки адиктивної поведінки в студентському середовищі не були в той час поширеним явищем, проте мали місце, й тому необхідною була робота з їхнього викорінення. Як зазначено у звіті Луганського державного педагогічного інституту імені Т. Г. Шевченка, незважаючи на заходи, які проводилися ректоратом, партійною, комсомольською та профспілковою організаціями, мали місце окремі випадки аморальної поведінки студентів. Слабко організованою була індивідуальна виховна робота серед студентів, результатом чого стали факти порушення трудової дисципліни, низький рівень загального рівня культури значної частини студентів. Для подолання цих негативних явищ у звіті наголошувалося на необхідності в будь-якій формі політико-виховної та культурно-масової роботи домагатися відповідального ставлення студентів до навчання, високої вимогливості до себе в навчанні та побуті [11, 272–273].

Говорячи про негативні явища в студентському середовищі, не можна не звернути увагу на ті форми та методи роботи, які спрямовувалися вже безпосередньо на порушників, але мали вплив на увесь студентський колектив. Серед покарань для таких студентів застосовували: позбавлення стипендії, виселення з гуртожитків, проведення спільних засідань студентської ради, комсомольського та профспілкового бюро, суворі догани з боку комсомолу із занесенням до особливої справи, догани з попередженням щодо відрахування з навчальних закладів із боку ректорату, систематична роз'яснювальна робота [4, 84; 5, 67; 7, 31].

Безумовно, на нашу думку, дуже важливим фактом було існування в навчальних закладах системи заохочення студентів, які мали здобутки в навчанні, відрізнялися зразковою поведінкою, а також тих студентів, які виправили власну поведінку. До таких заходів належали видання наказів по навчальним закладам, згадування про них на зборах, у пресі. Серед студентів, які порушували дисципліну, і тих, хто її виправив, більш активно проводилася робота із залучення їх до культурно-масової, спортивно-оздоровчої, науково-дослідної роботи, діяльності у пришкольних таборах тощо.

Підбиваючи підсумок, констатуємо, що всі перераховані вище форми та методи роботи зі студентським колективом сприяли зміцненню дисципліни, покращенню якості навчання, загальнокультурному й політичному зростанню студентів і, що найважливіше для нашого дослідження, – зменшенню кількості аморальних вчинків. Саме тому вищі навчальні заклади другої половини ХХ ст. були дійсно тими осередками, у яких відкривалися широкі можливості для проведення профілактики адиктивної поведінки студентської молоді, незважаючи на те, що на той час вона не була проблемою першочергового значення. Тому ми вважаємо корисним скористатися досвідом організаційної роботи у ВНЗ другої половини ХХ ст. для його творчого застосування й адаптування до сучасних умов. У перспективі нашого дослідження – вивчення та аналіз роботи, яка проводилася у ВНЗ інших регіонів України для виокремлення специфічних рис і формування цілісного уявлення про стан профілактики адиктивної поведінки студентської молоді України в другій половині ХХ ст.

Список використаних джерел

1. Архів Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ (Архів ДДПУ), ф. 106, оп. 1, спр. 194, 100 арк.
2. Архів ДДПУ, ф. 106, оп. 1, спр. 297, 128 арк.
3. Архів ДДПУ, ф. 106, оп. 1, спр. 300, 113 арк.
4. Архів ДДПУ, ф. 106, оп. 1, спр. 359, 106 арк.
5. Архів ДДПУ, ф. 106, оп. 1, спр. 501, 76 арк.
6. Архів ДДПУ, ф. 106, оп. 1, спр. 1129, 206 арк.
7. Державний архів Луганської області (Держархів Луганської обл.), ф. 311, оп. 16, спр. 96, 53 арк.
8. Держархів Луганської обл., ф. 311, оп. 16, спр. 97, 81 арк.

9. Держархів Луганської обл., ф. 311, оп. 16, спр. 99, 153 арк.
10. Держархів Луганської обл., ф. Р-411, оп. 2, спр. 276, 32 арк.

11. Держархів Луганської обл., ф. Р-416, оп. 2, спр. 475, 315 арк.
12. Держархів Луганської обл., ф. Р-2782, оп. 1, спр. 136, 82 арк.

T. V. SHULIK
Sloviansk

HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN EASTERN UKRAINE AS CENTERS FOR THE PREVENTION OF ADDICTIVE BEHAVIOR OF STUDENTS' YOUTH IN THE SECOND HALF OF THE XX CENTURY

The activities in higher education institutions in Eastern Ukraine on the prevention of addictive behaviour of student youth in the second half of the twentieth century are analyzed in this article. The basic directions of work to overcome the negative phenomena in the student's environment (work in academic groups, hostels, activities Komsomol organizations, legal, labor, aesthetic and other forms of education, leisure activities of students, different punishments and rewards). The basic forms and methods of work in each direction are covered. The effectiveness and appropriateness of their use through the creative application and adaptation to modern conditions are justified.

Key words: institutions of higher education in Eastern Ukraine, addictive behaviour, prevention, young students.

Т. В. ШУЛИК
г. Славянск

ВЫСШИЕ УЧЕБНЫЕ ЗАВЕДЕНИЯ ВОСТОЧНОЙ УКРАИНЫ КАК ЦЕНТРЫ ПРОФИЛАКТИКИ АДДИКТИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЁЖИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ ХХ В.

В статье проанализирована деятельность в высших учебных заведениях Восточной Украины по профилактике аддиктивного поведения студенческой молодёжи во второй половине ХХ в. Выделены основные направления работы в преодолении негативных явлений в студенческой среде (работа в академических группах, общежитиях, деятельность комсомольских организаций, правовое, трудовое, эстетическое и другие виды воспитания, организация досуга студентов, различные наказания и поощрения). Освещены основные формы и методы работы по каждому направлению. Обосновано их эффективность и целесообразность использования через творческое применение и адаптацию к современным условиям.

Ключевые слова: высшие учебные заведения Восточной Украины, аддиктивное поведение, профилактика, студенческая молодёжь.

Стаття надійшла до редколегії 05.02.2015